

**ДО ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ/СТУДЕНТІВ
ЩОДО ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ****THE PROBLEM OF STUDENT MOTIVATION
IN LEARNING WORLD LITERATURE****Рошко М.М.,***orcid.org/0000-0002-8024-8393**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри романських мов і зарубіжної літератури**Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»***Гаврило І.В.,***orcid.org/0000-0003-1782-7146**старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури**Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»***Славич Т.Я.,***orcid.org/0000-0002-1928-3237**старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури**Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»*

Останнім часом усе частіше зустрічаються нарікання вчителів дисциплін «Українська література» та «Зарубіжна література» на небажання учнів (студентів) читати художні твори. А без процесу читання художніх текстів вивчення літературних дисциплін стає неможливим, адже головною метою їх вивчення є набування студентами/учнями вміння розуміти прочитані багатозначні художні твори, у котрих часто важливі концепції, ідеї, проблеми «закодовані» у підтексті. Першою ж необхідною умовою розуміння художнього тексту є його прочитання. Тож одним із найважливіших завдань викладача/вчителя зарубіжної (української і будь-якої національної) літератури в нинішніх умовах постає необхідність мотивувати студентів/учнів читати художні тексти й опановувати літературознавчі навички для кращого їх розуміння. У статті зроблена спроба навести і систематизувати найсуттєвіші переваги, котрі здобуває учень завдяки читанню художньої літератури, як загальновідомі, так і на перший погляд менш очевидні, в порядку від менш значущих до найважливіших. Для цього тут наводяться, роз'яснюються і систематизуються вміння та компетенції, котрі здобуває учень завдяки як читанню художньої літератури, так і опануванню літературознавчих вмінь, котрі допомагають розуміти прочитані багатозначні художні тексти. Отже, до таких переваг зараховують як збагачення словникового запасу, набування навичок успішного спілкування, передачі інформації, ведення діалогу, вміння переконувати й аргументувати свою думку, так і розвиток естетичного смаку, відчуття стилістичних тонкощів вербальних текстів, розвиток емпатії, спроможності ставити себе на місце іншого завдяки вживанню в образ літературного персонажу, а також співпереживати і краще розуміти інших людей; набуття життєвого досвіду, кращого розуміння себе, своїх справжніх потреб, інтересів, уміння розкрити особисті нахили і таланти; формування особистих цінностей; розвиток творчої уяви тощо.

Ключові слова: зарубіжна література, художня література, процес читання, читацькі компетенції, літературознавчі навички, розкодування художнього тексту, розвиток творчої уяви, емпатія, підтекст.

In recent years, teachers of such subjects as "Ukrainian Literature" and "World Literature" have increasingly reported concerns regarding students' reluctance to engage in the reading of literary works. Without the process of reading, the study of literature as an academic discipline becomes unattainable, as its primary objective is the development of the ability to comprehend complex literary texts in which essential concepts, ideas, and issues are frequently "encoded" within the subtext. The fundamental prerequisite for such comprehension is, therefore, the act of reading itself. Consequently, one of the most urgent pedagogical tasks for teachers of World, Ukrainian, and other national literatures is the motivation of students to read literary texts and to acquire the analytical skills necessary for their interpretation. This article undertakes an attempt to identify and systematize the principal advantages derived from the reading of literary works – both those commonly acknowledged and those which may initially appear less evident – arranged in order from the relatively minor to the most significant. The research delineates, explicates, and structures the competences and proficiencies that students develop not only through reading literary texts but also through the acquisition of literary-analytical skills that enable them to interpret polysemous works of art. Among the advantages we would like to focus on: the enrichment of vocabulary; the cultivation of effective communicative abilities, including the transmission of information, dialogic interaction, persuasion, and argumentation; the refinement of aesthetic sensibility and awareness of stylistic subtleties in verbal art; the fostering of empathy and the capacity to adopt alternative perspectives through engagement with literary characters, thereby facilitating deeper understanding of others; the acquisition of life experience and enhanced self-knowledge, including recognition of authentic needs and interests as well as the discovery of personal aptitudes and talents; the formation of individual value systems; and the development of creative imagination.

Key words: World Literature, fiction, reading process, reading competences, literary analysis skills, decoding of literary text, development of creative imagination, empathy, subtext.

Постановка проблеми. Навчальна програма для середньої школи не є застиглою і незмінною, вона весь час реформується, змінюється, вдосконалюється. Деякі предмети зникають зі списку шкільної програми, деякі до неї додаються. Але у своїй основі канон навчальних дисциплін залишається досить стабільним. Маємо базовий перелік предметів, котрі повинні опанувати школярі. Серед них одне з важливих місць посіла дисципліна «Зарубіжна література». Безперечно, кожна навчальна дисципліна має свій предмет вивчення, методи дослідження, методику викладання, виражену послідовну програму тощо. Важливою є і мотивація учнів вивчати кожен навчальну дисципліну. Необхідним компонентом такої мотивації є розуміння учнями потреби їм знань та вмінь, здобутих під час опанування такої дисципліни, та їх користі для формування особистості, для майбутнього професійного та особистісного росту тощо. Однак, якщо потреба вивчення багатьох шкільних дисциплін і важливість набутих під час їх опанування знань і вмінь для практичного застосування у дорослому житті здається зрозумілою хоча б з практичної точки зору, то користь від знань і вмінь, набутих під час вивчення дисциплін з літератури, часто школярам не є очевидною. Подекуди вони не усвідомлюють важливості вивчення предмету «Зарубіжна література», як, до речі, й «Українська література». Особливо складно пояснити школярам актуальність вивчення художньої літератури останніми десятиліттями, коли значно спадає інтерес до читання художньої літератури. Діти, молодь, та, зрештою, і дорослі усе більше поринають у віртуальний світ. Вільні години і хвилини проводять у комп'ютерних іграх, в соціальних мережах, в переглядах коротких відеороликів на платформах «Тік-Ток», «Інстаграм», «Фейсбук», «Ютуб» тощо. Уже не тільки процес читання художньої літератури, а навіть процес «живого спілкування» між людьми замінюється зануренням у віртуальний світ. Якщо ж говорити про молодь, котра бере в руки книжку, то і серед незначної частини «читаючих» переважають ті, хто читає так звану «мотиваційну літературу», а не художню.

Необхідно відзначити, що навіть серед тих, хто вважає дисципліни з вивчення художньої літератури (як української, так і зарубіжної) важливими і потрібними, почути чітко логічне обґрунтування практичної доцільності такого вивчення досить складно. Тож у статті буде зроблена спроба обґрунтувати необхідність вивчення зарубіжної літератури в школі та на філологічних факультетах ЗВО та виявити користь від здобу-

тих учнями/студентами компетенцій та вмінь у їхньому подальшому професійному та особистісному рості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми мотивації учнів/студентів щодо вивчення зарубіжної літератури дослідники звертаються нечасто в силу складності даного питання. Адже, як ми вже зазначили проблема активно читаючого учня/студента, ще й тих творів, які подаються за програмою, залишається відкритою. Шляхи, якими науковці-педагоги намагаються залучити своїх вихованців до читання є надзвичайно складними: це й розвиток цікавості до постаті автора (Гірняк М., Дубравська З.), популяризація процесу читання художньої програмової літератури (Ізер В., Ісаєва О.), плекання художнього мислення (Ключек Г., Небеленчук І.), розуміння мотивації художніх образів-персонажів у творі (Удовиченко Л.). Ми ж намагаємося дати наше вирішення даної проблеми та пропонуємо на розгляд конкретні кроки для мотивації студентів до читання.

Постановка завдання. Мета дослідження: розглянути та систематизувати компетенції, уміння та навички, котрі отримують учні/студенти під час вивчення дисципліни «Зарубіжна література» в школі та на філологічних факультетах ЗВО; обґрунтувати практичну значимість таких компетенцій, знань, умінь і навичок для майбутнього професійного та особистісного розвитку. Для досягнення мети дослідження та узагальнення його результатів були використані такі методи: 1) аналіз наукової літератури; 2) метод спостереження; 3) соціальний та психологічний підходи; 4) евристичний метод; 5) метод систематизації; 6) методи узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Які переваги отримує учень або студент у процесі читання художньої літератури? Якщо нам вдасться чітко і більш-менш вичерпно відповісти на це питання, ми отримаємо і відповідь на запитання: «А для чого потрібно вивчати «літературні» дисципліни, в тому числі дисципліну «Зарубіжна література», в середній школі та на філологічних факультетах»? Загалом на це запитання ми можемо почути багато відповідей. Але далеко не завжди серед них знайдемо найголовніші, найсуттєвіші.

Так, загальноприйнятими будуть твердження, що читання художньої літератури збагачує словниковий запас, що, безперечно, є корисним для розвитку особистості. Звичайно ж, заперечувати таке твердження не має сенсу. Бо воно цілком правильне. Але і зводити усю важливість процесу читання художньої літератури виключно

до даного твердження є хибним. В такому випадку завжди можна заперечити, навівши як приклад процес розгадування кросвордів, котрий точно буде не менш дієвим для збагачення словникового запасу. Друге розповсюджене твердження полягає в тому, що знання про творчість письменників дає можливість якісно і легко підтримувати інтелектуальні розмови про літературу серед освічених начитаних співрозмовників. Звичайно, і це твердження не є хибним, але ж зведення важливості вивчення об'ємної дисципліни тільки до підтримки особистого реноме освіченої та обізнаної в літературі людини в розмовах про літературу здається нам занадто претензійним.

Безперечно, для того, щоб визначити важливі компоненти потрібності вивчення літератури в школі та ЗВО, необхідно зупинитись на тих перевагах, котрі дає сам процес читання художньої літератури, в першу чергу якісної (світових та вітчизняних шедеврів).

Перейдемо до перерахування тих переваг, котрі надає читачеві процес читання художньої літератури. І почнемо від менш вагомих, але очевидних переваг, до більш важливих на нашу думку.

1. Читання літератури збагачує словниковий запас читаючого. Це загальновідома незаперечна істина, але переоцінювати її теж не варто. Потрібно бути чесними, відвертими з учнями/студентами, визнаючи, що бувають випадки, коли людина, котра усе життя багато читала, не вражала ані великим запасом слів і виразів, ані ораторським мистецтвом. І, навпаки, трапляються випадки, коли людина стає блискучим співрозмовником або навіть оратором, незважаючи на те, що ніколи не вирізнялася любов'ю до читання.

2. В діалогах персонажів, їхніх розмовах, думках, спогадах та мріях, враженнях читач не тільки знайомиться з новими словами, а знаходить певні зразки побудови мовлення, вчиться розповіді, веденню діалогу тощо. І саме знайомство з фразами, з діалогами робить набагато суттєвіший вплив на покращення комунікативних умінь читача, збагачує його можливості вербального вираження почуттів та поглядів, передачі інформації.

3. Процес читання розвиває смак до якісного тексту, починає приносити лінгвістичне задоволення, розвиває естетичні стилістичні смаки. Читаючи, ми відчуваємо радість від використання точного слова, від правильної кореляції слів у тексті, від влучного вислову, красивої фрази, від правдоподібно побудованого діалогу персонажів тощо. Тут можна наводити безліч цитат із тверджень багатьох знаменитих письменників про важливість вживання у тексті

точно підбраного слова, про відповідальне ставлення до цього. Прикладом такої письменницької вимогливості до свого тексту, відповідальністю при використанні кожного слова і фрази вважають французького романіста Гюстава Флобера. Сюди ж можна зарахувати його учня Гі де Мопассана, американця Генрі Джеймса, англійця Джозефа Конрада та ін.

4. Читання художньої літератури збагачує загальну ерудицію читача. Таке твердження теж є незаперечним. Можна навести багато прикладів, коли відомі успішні люди різних професій – науковці, підприємці, політики, керівники, зрештою, митці і в першу чергу письменники – зізнавались, що основною базою їхньої освіти було читання художньої літератури. І дійсно, у творах описується життя різних прошарків населення, персонажі мають різні професії, і з усім цим читач знайомиться як мінімум на загальному рівні. Читаючи, ми пізнаємо зблизька різні історичні епохи, життя людей та їхні цінності як у різні часи, так і у різних країнах. Якщо у творі головні персонажі – нововладці, аристократи – читач знайомиться з їхнім способом життя, манерами, розмовами, проблемами та цінностями. Якщо твір про селян – з нього постає картина життя людини села: селянина, газди, фермера тощо. Головними персонажами виступають і лікарі, і вчені, і вчителі, і митці, і військові, і кримінальний елемент тощо. Читач дізнається про різні сфери життя, має уяву про те, що об'єднує усіх людей, і про те, що їх відрізняє. Так, начитана людина вирізняється загальною ерудицією.

5. Читаючи книжки, читач часто асоціює себе з головними персонажами, ніби ставить себе на їхнє місце. Він вчиться співпереживати їм, радіє їхнім успіхам, сумує через їхні невдачі, співчуває їм у моменти їхніх страждань та мук тощо. Цей процес розвиває у читача емпатію, вміння співпереживати іншому та розуміти його. При цьому важливо, що головні персонажі можуть бути представниками різних прошарків, різних національностей, різного віросповідання, різних систем цінностей. Співпереживаючи героям книжок, читач вчиться ставити себе на місце іншої людини, краще її розуміти, співчувати їй, навіть якщо ця людина має інше виховання, інші смаки, інші цінності. Це дуже важливо, адже допомагає усунути непорозуміння між людьми, знімає насторогу до іншого, страх інакшого, а звідси – і ненависть до інакшого, відмінного. Не менш важливим є процес набуття вмінь співпереживати іншим людям, тобто радіти чужим успіхам, здобуткам, щастю, так і розділяти біль, сум, горе іншої людини.

6. У молодих людей часто виникають проблеми у спілкуванні з протилежною статтю. Хлопці не завжди добре розуміють дівчат, дівчата – хлопців. У них трохи різні системи координат у житті. Художня література і тут приходить на допомогу: у творах, де головними персонажами є дівчата, читачі-хлопці знайомляться зі внутрішнім світом дівчини, її мріями, сподіваннями, страхами та переживаннями, що допомагає їм у житті краще розумітися на тонкощах психології дівчат, таких на перший погляд незрозумілих з хлоп'ячої точки зору. І навпаки – дівчата співпереживають чоловічим персонажам, проникають у таємниці чоловічої психології тощо. Обговорюючи прочитане, учні краще починають розуміти один одного. Тут варто згадати науковий доробок І. Небеленчук, яка розробила методику використання діалогових технологій навчання зарубіжної літератури, ефективність якої забезпечується співпрацею учнів у парах, мікро- і макрогрупах, залученням різноманітних видів робіт діалогічного спрямування на всіх етапах вивчення художнього твору з урахуванням їхньої родової специфіки [8].

7. У багатьох творах автори намагаються не просто розважити читача цікавими історіями, але і поділитися своїм особистим пережитим досвідом. Вони ніби показують свої помилки і неправильні кроки, а також наслідки, до яких такі дії призводять, таким чином застерігаючи інших від повторення неправильного вибору. Такі твори збагачують наш життєвий досвід, допомагають краще орієнтуватися у житті, особливо на роздоріжжях, коли потрібно робити вибір життєвої дороги. Безперечно, життєвий досвід – це те, що людина пережила, що перенесла особисто, і ніякі підказки такого досвіду не замінять. Але все ж таки краще вчитися на чужих помилках, ніж тільки на своїх. А коли особистість вже хоч трохи орієнтується у життєвих процесах, то може зробити кращий вибір, уникнути багатьох проблемних ситуацій, вибрати правильніший напрямок у житті. Як стверджує Дубравська З.Р.: «У процесі творення митець залишає в тексті «прихований» (implied) варіант самого себе, свого «заступника», водночас надійно захищаючи власне біографічне «я» від читача, який обов'язково реконструює певний образ автора на основі тексту» [3, с. 8]. Таким чином **читання художньої літератури збагачує читача життєвим досвідом**, хай і не прожитим ним прямо, але засвоєним шляхом співпереживання дійовим особам творів, тобто читач ніби співпроживає долі персонажів, пропускає через себе події і ситуації, у котрі потрапляють герої творів.

8. У найкращих творах знаходимо не просто спробу щиро поділитися досвідом, але і донести до читача свої роздуми і висновки про ті приховані причини, котрі часто спонукають людей до тих чи інших вчинків, до того чи іншого вибору в житті. **Проникаючи у внутрішній світ літературних персонажів, читач починає краще розуміти людську психологію загалом, вчиться бачити приховані мотиви вчинків, стає життєвим психологом. А такі знання допомагають краще розуміти інших людей навколо, бачити приховані мотиви їхньої поведінки**, легше розпізнавати фальш у чужих словах і вчинках, а також краще розуміти себе, свої справжні, а не нав'язані модою чи рекламою цілі і потреби. Начитана людина перестає бути легкою здобиччю для маніпуляцій різного ґатунку (від політичних, економічних, рекламних, до маніпуляцій в особистих стосунках: з колегами, друзями, в коханні тощо).

9. **Читаючи книги, ми ніби вступаємо в діалог з її автором.** Недаремно вважається, що найгеніальніша книга мертва без читача. Вона оживає у процесі читання. Читаючи, ми ніби розмовляємо, точніше, слухаємо письменника. Відомі приказки стверджують, що ми стаємо такими, якими є люди, котрі нас оточують, з котрими ми спілкуємось, дружимо. «Скажи, хто твій друг, і я скажу, хто ти». Якщо ти часто спілкуєшся з розумними освіченими людьми, ти вимушений теж бути освіченим і розумним і навпаки. А якщо ти часто «спілкуєшся» з геніальними авторами, читаючи їхні книги – ти теж багато чого від них вчишся.

Читаючи художній твір, ми бачимо те, що нам показує автор, тобто ми ніби підключаємось до погляду письменника і бачимо те, на що він скеровує свій погляд. Ми також чуємо слова і звуки, на котрі автор звертає наш слух. Як слушно зауважив Г. Клочек, створюється образ атвора «не тільки на основі даних, добутих безпосередньо з тексту, а й за допомогою «позатекстових» джерел» [7, с. 55]. Автори вчать помічати найсуттєвіше, звертати увагу на найважливіші явища, хай це будуть найдрібніші малопомітні деталі. Тобто, **ми ніби підключаємось своїм зором і своїм слухом до погляду і слуху митця.** Ми вчимося «дивитися очима письменника» на навколишній світ і людей, вибирати найважливіші події, явища, миті в оточуючому світі; вчимося «чути вухом письменника».

10. Спостерігаючи за калейдоскопом картин, звуків, подій, описаних у творі, слідкуючи за розвитком сюжетних ліній, переймаючись долями літературних персонажів, читач пропускає усе це через себе, переживає, і, нарешті, задумується

над сенсом існування. Автор усіма сюжетними ходами та композицією підштовхує читача до думання, до спроб зробити якісь висновки про життя, людину, людство, до певних узагальнень. Читачі вчать думати, аналізувати і узагальнювати разом із письменником, ніби «підключаючись до мозку генія» вчиться «геніально думати».

11. Важливою ознакою художнього тексту є його «не буквальність». Тут слід нагадати, що загалом усі тексти можна поділити на дві великі категорії. До першої зарахуємо так звані «буквальні тексти», тобто звичайні, у котрих основною вимогою якості є чіткість висловленої думки й однозначність сказаного (написаного). Такі тексти не повинні допускати подвійного або тим паче потрійного тлумачення, не мають давати підстави вбачати у них подвійний смисл, тощо. До цієї групи можна зарахувати більшість відомих видів тексту: юридичні, економічні, наукові, публіцистичні, інформаційні тощо. Друга категорія текстів – це так звані «не буквальні тексти», тексти «полісемантичні», котрі несуть у собі багатозначність і мають не тільки достеменний, очевидний смисл, а часто декілька смислів, окремі з них нерідко є прихованими за різними алегоріями, символами, знаками, натяками. Сюди варто зарахувати більшість релігійних текстів і тексти художньої літератури. Чим вони відрізняються від перших? Тим, що їх значення не обмежується тільки буквальним значенням.

Для прикладу можна згадати притчу Ісуса про сіяння зерен, у котрій Він розповідає, як посівав зерна, і тільки одне, котре потрапило у добрий ґрунт, проросло: «Вийшов сіяч сіяти. І коли він сіяв, деяке впало край дороги, і прилетіло птаство, і видзьобало його. Інше впало на кам'янистий ґрунт, де не було багато землі, і зараз же проросло, бо земля була неглибока. Як зійшло сонце, воно вигоріло; а що не мало коріння, усохло. Інше впало між тернину, і вибуяла тернина і заглушила його. Інше впало на добру землю і виросло одне в сто разів, друге в шістдесят, а інше в тридцять.» [9, с. 68]. Звичайно, не дуже розумним буде виглядати читач (слухач), котрий сприйматиме цей текст слово в слово і повірить, що Ісус тут вчить, як правильно сіяти овес або пшеницю. У цій притчі важливий не буквальний зміст, а алегоричний. Адже тут мова іде не про селянина, котрий сіє насіння, а про Вчителя, про самого Ісуса, котрий «сіє вчення Боже, сіє знання». А різний ґрунт, куди падають зернини – це голови, або «душі» слухачів. Тобто у таких текстах читаєш одне – а за прочитаною історією часто розумієш додатковий, прихований смисл. На цей прихова-

ний смисл автор натякає читачеві різними знаками, символами, алегоріями тощо. Такою є природа більшості релігійних текстів, у котрих поряд з буквальним змістом часто присутній і алегоричний. Релігійні тексти насичені алегоріями, символами, складними метафорами. Їх необхідно розтлумачувати, щоб правильно зрозуміти. Такими самими за якістю є і художні тексти. Різниця між ними полягає в тому, що релігійні тексти сприймаються вірниками як правда, навіть як найвища правда, а художні тексти створюються і сприймаються як художня вигадка, хоч і правдоподібна. Для художніх текстів (як і для релігійних) важливим є підтекст і контекстуальні значення. Дуже часто підтекст несе не менш важливе, а іноді і важливіше значення.

Відтак, щоб зрозуміти усю інформацію, котру вміщує художній текст, **читач-учень/-студент на заняттях із зарубіжної літератури (як і на заняттях із української літератури) вчиться умінню розкодовувати усю закодовану у ньому інформацію, вчитати усі можливі значення і смисли, навчитися «читати між рядками», бачити приховані підтексти, розшифрувати усі наявні у ньому символи і метафори, розуміти контекстуальні значення тощо.** Саме такі вміння прищеплюють та плекають в учнях і студентах під час вивчення літературних дисциплін.

12. Ще однією важливою ознакою художнього тексту є його **недомовленість**. Вважається, що якісним художній текст є тоді, коли автор не розтлумачив усі свої ідеї та концепції, а багато чого приховав, але зробив натяки для читача, щоб той самостійно прийшов до потрібних висновків. Сама суть художнього твору часто пов'язана з деякими замовчуваннями найважливішого, бо про дуже глибоке і дуже важливе у житті часто прямо і не виходить сказати. Тут можна навести настанови геніальної американської поетеси Емілі Дікінсон, адресовані поетам: «Кажі всю правду, але кажі її непрямо: Правда повинна засліплювати поступово» і «Бути поетом – значить видобувати дивовижний смисл із банальних значень» [1, с. 318]. Така недорозкритість художнього тексту дає читачеві можливість отримувати насолоду від розгадування таємниці, відчувати радість самостійного відкриття прихованого. Таким чином **читач ніби «дописує за автора недописане», тобто стає співавтором тексту, співтворцем.**

13. Нарешті, **одним з найважливіших надбань при читанні художньої літератури є розвиток творчої уяви.** Коли ми дивимося фільм, знятий за певними художніми романами, то побачимо, як виглядають знайомі нам з книжки

персонажі, як вони жестикулюють, як ходять, як розмовляють, чуємо їх тембр голосу, звертаємо увагу на інтонацію. Але у фільмі ми бачимо те, якими уявив собі цих персонажів кінорежисер, яких акторів підібрав для кожної ролі теж відповідно до своєї уяви, як він скерував акторів зіграти свої ролі тощо. Звичайно, перегляд фільму дає нам і естетичну насолоду, і дозволяє розібратися з певними проблемами, порушеними і у книзі, і у фільмі, тощо. Але ж, переглядаючи кінофільм, ми просто слідуємо за уявою кінорежисера, хай зрідка і генія, однак це ж не наша уява. За нас усе уявив і втілює за допомогою акторів режисер. А коли ми читаємо роман (повість), то ми самі уявляємо, як виглядають створені автором персонажі, який у них тембр голосу, яка міміка, жести, хода тощо. І не тільки уявляємо дійових осіб, але і місце події: пейзаж, інтер'єр тощо. Тобто, під час читання художнього твору, ми самі виступаємо у ролі кінорежисера, усе прочитане відтворюємо особистою уявою. Тому і слід наголосити, що читання художньої літератури розвиває у читача творчу уяву. Як зазначає Удовиченко Л.М.: «Розроблення технології вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи зумовлене: зміщенням акцентів з предметоцентричного навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти, зокрема в сегменті вивчення художніх образів-персонажів, на читацькоцентричне, а також на когнітивні, соціальні та ціннісні маркери (усвідомлення читання художньої літератури як потреби і цінності, аналізу та інтерпретації образів-персонажів творів зарубіжної літератури як засобу формування внутрішнього світу особистості та досягнення успіху в життєдіяльності, вияву національної та громадянської ідентичності, усвідомлення потреби навчатися упродовж життя); соціальною вимогою формування носія української культури, який поважає культуру інших народів» [10, с. 40].

Мабуть, не буде помилкою стверджувати, що жоден шкільний предмет не розвиває в учнів творчу уяву так інтенсивно, як читання художньої літератури (української і зарубіжної). Творча уява, творчий підхід є дуже важливим компонентом для гармонійного росту особистості, необхідним для творчих професій у першу чергу професії митця: письменника, поета, композитора,

художника, скульптора, режисера, а також професії архітектора, дизайнера, науковця, журналіста, блогера тощо. Без творчого підходу неможливо бути успішним і в особистісному рості, і в стосунках з близькими, друзями, колегами тощо. Творчий підхід – це те, що так необхідно кожній людині, і це те, чому людину навчити дуже важко. Саме тому «літературні» дисципліни є такими необхідними у переліку шкільних предметів.

Висновки. У процесі проведеного дослідження було підтверджено, що вивчення зарубіжної літератури є важливим чинником не лише інтелектуального, а й духовно-особистісного розвитку учнів та студентів. Художній текст виступає багатовимірним феноменом, здатним формувати мовні, комунікативні, аналітичні та естетичні компетенції, які мають безпосереднє значення як для освітньої, так і для життєвої практики. **Особливо успішно вивчення художньої літератури розвиває творчу уяву, креативне мислення, а також формує гуманність, людинолюбство, терпимість та доброзичливість до інакодумців.**

Систематизація здобутих під час читання знань і навичок дозволяє окреслити ключові результати опанування зарубіжної літератури:

- збагачення словникового запасу та розвиток культури мовлення;
- формування комунікативної компетентності, умінь вести діалог і переконливо аргументувати власну позицію;
- виховання естетичного смаку й умінь відчувати стилістичні відтінки тексту;
- розвиток емпатії, здатності розуміти іншого й співпереживати;
- засвоєння узагальненого життєвого досвіду та формування системи особистісних цінностей;
- оволодіння навичками інтерпретації підтексту та символічних рівнів художнього твору;
- стимулювання креативного мислення і формування творчої уяви.

Таким чином, зарубіжна література у шкільному та університетському курсі постає не лише як навчальна дисципліна, а як багатофункціональний інструмент формування цілісної, гуманістично зорієнтованої особистості. Її вивчення сприяє гармонійному поєднанню когнітивної, емоційної та ціннісної складових розвитку, що робить дисципліну незамінною у сучасному освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бресфілд Дж. Хемінгуей, Джеймс Райт і прийом синтаксичного пропуску. *20th century American Literature after midcentury*. Київ : Вид-во "Довіра", 2000. С. 315–321.
2. Гірняк М. Поняття автора й авторської свідомості в контексті термінологічних проблем сучасного літературознавства. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 22. С. 168–172.
3. Дубравська З.Р. Категорії «образ автора» та «імпліцитний автор» у текстовому аналізі біографічного письма Мартіна Еміса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Том 4. С. 7–9.
4. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2002. С. 349–366.
5. Ісаєва О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: монографія. Київ, 2003. 380 с.
6. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Київ: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.
7. Клочек Г. Художнє мислення письменника як формотворчий чинник. *Енергія художнього слова*. Кіровоград: Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка, 2008. С. 54–72.
8. Небеленчук І. О. Діалогові технології навчання зарубіжної літератури учнів 5–7 класів: автореф. дис. ... канд.пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література). Київ: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2011. 20 с.
9. Святе Євангеліє. Рим: Edigraf, 1990. 672 с.
10. Удовиченко Л. М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ: 2020. 352 с.
11. Alexander R. Towards Dialogic Teaching: Rethinking Classroom Talk. Dorchester Publishing Company Incorporated, 2008. 60 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025